

Iz prevodne književnosti

„Poplava“ prevodov, ki jo nekateri med nami gledajo s tako zaskrbljenimi očmi, ni taka nesreča za nas, kakor se zdi njim. V prvi vrsti je pač dokaz, da smo Slovenci željni in potrebni branja, v ne mali meri pa izhaja iz dejstva, da je med nami vedno večje število onih, ki jim je nemška knjiga neumljiva in ki zato hočeš nočeš sežejo po slovenski. To dejstvo nalaga veliko odgovornost onim, ki prevodno slovstvo izbirajo, ki ga slovenijo in dajejo v svet. Priznati se mora, da smo v tej reči danes neprimerno na boljšem ko prej. Vidi se tendenca, da se dajejo res izbrana literarna dela, naši prevajatelji ne slovenijo več kar vse vprek „iz nemškiga“, ampak so se naučili celo tudi že flamščine in norveščine, kar je vse hvale vredno, založniki pa kar tekmujejo med seboj z lepimi opremami in nizkimi cenami. Pri tem ne smemo prezreti lepega napredka tiskarske in grafične umetnosti, ki se zadnja leta kaže med nami. Vse to pač dovolj opravičuje posebno pozornost, ki jo moramo posvetiti naši prevodni književnosti.

Iz kupa prevodov, ki se je nabral na moji mizi,* bi najprej omenil simpatično novost, „Hramovo knjižnico“, po znani „Inselbücherei“ posneto serijo umetniško opremljenih kartoniranih zvezkov, ki hočejo očitno prinašati samo krajša, klasična dela. Doslej sta izšla dva zvezka: Tolstega „Smrt Ivana Iljiča“ (Prevedel Josip Vidmar. Opremil Milan Sever. 74 str.) in Stendhala „Tri novele“ (Prevedel Miran Jarc. Opremil Niko Bežek. 88 str.). Želeti bi bilo, da bi se kratek uvod, kakor ga ima Stendhal, dodal k vsakemu naslednjemu zvezku. — Chesterton a „Grehu princa Saladina“ (Prevedel Fr. Kimovec. Jugoslovanska knjigarna. 317 str.) se v podnaslovu sicer imenujejo „Detektivske zgodbe“, stojijo pa visoko celó nad klasikom te literarne kategorije, kakor je E. A. Poe (vsi drugi so samo bolj ali manj spretno pobirali stopinje za njim). Nekdanja zgolj racijonalistična in mehanična, krvava tehnika, od katere se je tudi Chesterton marsikaj naučil, je pri njem poduhovljena, dvignjena v višjo sfero: to doseže ne samo z bleščečimi, duhovitimi domislicami, ki jih kar siplje iz peresa, pred vsem pa s svojim načinom, kako brutalni obračun „kazen za zločin“ preoceni z etičnega vidika. Njemu ne gre za komodno formulo, kako se naj človeštvo zločinca otrese in reši, on skuša rešiti neprimerno težjo nalogo, kako ga naj nase priklene. To doseza „Preprostost očeta Browna“, v izvorniku „Innocence of Father Brown“, kar je zelo težko posloveniti. Jaz bi namestu „preprostost“ rekel „preproščina“, ampak že „Father“ mi dela težave, saj pomeni v angleščini vse kaj drugega ko slovenski „oče“, kar dr. Kimovec prav tako dobro ve. Mogoče bi rekli „gospod“, ampak potem bi morali namesto „Brown“ postaviti kako krstno ime! Je pač križ z jeziki! — Roman van Ammers-Küllerjeve „Upornice“ (Prevedel Ferdo Kozak. Jugoslovanska knjigarna. 373 str.) je v svojem opisu borbe žensk za svoje pravice v treh pokolenjih bolj retrospektivna „vaticinatio ex eventu“. Saj prav tam, kjer se pokažejo sodobni konflikti, ki razburjajo današnji moški in ženski svet, komodno neha s konstatacijo, „da niso žene v dnu svojih src nič preveč drugačne od onih poprej“ — in stórijo lahko začnemo brati zopet od začetka. Nekakšna Courths-Mahleriada boljše vrste. — To sta Deepingov „Sorrel in njegov sin“ (Poslovenil Vl. Levstik. Opremil N. Bežek. „Hram“. 466 str.) vendar nekoliko drugačnega kova. Roman obravnava težke

* V oceno poslani prevodi bodo o priliki vsi prišli na vrsto. Če bo kaj posebnega, se bodo „po zaslugi“ ocenili tudi oni prevodi, ki jih založniki „Sodobnosti“ — niso poslali v oceno.

probleme, ki danes pretresajo ves svet in ne samo anglosaksonskega: zakon, „staroverski“ in „tovariški“, razmerje med otrokom in starši, življenje in smrt. Človeka zaniča, da bi tu in tam (n. pr. na str. 364—7) oponiral pisateljevim nazorom, toda mož ga nekako spretno pretenta z dobrodejno, prijetno in simpatično človečnostjo, ki je razlita po vsej knjigi, da se mu mirno vda. — Zanimiv in na vso moč poučen par sta dva Američana, ki sta se nam tópot obenem predstavila: naš Adamič s svojim „Smehom v džungli“ (Poslovenil St. Leben. Opremil J. Omahen. Tiskovna zadruga. 416 str.) in S. Lewisa „Arrowsmith“. (Poslovenil St. Leben. Opremil I. Spinčič. „Modra ptica“. 560 str.). Adamičevo delo se imenuje „Avtobiografija ameriškega priseljenca“ in je nekak obračun s pozitivnimi in negativnimi stranmi tega novodobnega preseljevanja narodov, napisan ob času, ko mu je Amerika, kakor se zdi, definitivno zaprla vrata. Opisuje, kako „so ti priseljenci prispevali kot delavci današnji gmotni veličini in sili Združenih držav“, ob enem pa opozarja tudi na to, da je vprav za priseljevanje „v nemali meri krivo dejstva, da so Združene države danes bolj džungla ko civilizacija, dežela silne gospodarske, socialne, duhovne in umstvene zmede in stiske, v kateri je . . . nekaj dejavnega smisla za malo, humorja najdragocenejše, kar more imeti rahločuten in razumen človek“. Dočim se je Adamič postavil na stališče onih Amerikancev, ki za vse svoje zmede dajejo krivdo tujim priseljencem, in podaja to tezo v vrsti slik, ki jih le na rahlo veže v celoto pisateljeva oseba, je Lewis ves svoj sistematični roman zgradil na „filozofiji znanstvenika“, v tem primeru bakteriologa. Človek se z grozo spomni Zolajevih „kliničnih študij“, ko čita posvetilo Lewisove knjige, ki izzveni v bridko resignacijo: „Dve ali tri leta se bova mučila . . . v potu obraza, potem se bo nemara izcimilo kaj dokončnega, če slednjič ne bova zopet pogorela, kar je zelo verjetno!“ Krivdo za vse to, pod čemer trpi Amerika, pa išče v Amerikancih samih, če je pri njem sploh mogoče govoriti o vprašanju po kaki krivdi. Prirodoslovni pogled na svet pa se kaže pri njem prav tako kakor n. pr. pri Deepingu, ki pravi: „Kemija značaja je organska (str. 366)“. —

Prevodna književnost je v vsaki književnosti enako pomembna za razvoj izvirnega leposlovja kakor za razvoj književnega jezika. Oba ta vpliva pa se lahko ob določenih prevodih pokazeta šele po precejšnjem razmaku časa. Kar nas neposredno zanima in kar se da takoj pokazati, je vprašanje, kakšen je jezik kakega prevoda v primeri z jezikom izvirnika. Kjer gre za golo znanstveno prozo, je problem razmeroma enostaven. Že težje je s pripovedno prozo, če pripovednik ni neinteresiran referent, ampak opisuje stvari nekako ironično, zviška, s porogljivim nasmehom, s srdom preroka ali s stisnjenimi zobmi resigniranca. In kakor ima vsako godalo svojo značilno barvo, tako jo ima tudi jezik vsakega pisatelja, če je v njem količkaj moža. To barvo treba vsekakor zadeti, sicer je prevod suh cvet brez barve in duha, cvetka iz papirja.

S te strani ob tukaj navedenih avtorjih ni bilo posebnih težkoč, razen par kolorističnih posameznosti, kjer je bilo treba n. pr. označiti dijaško ali familijarno govorico (Deeping, Adamič) ali pa skrotovičenost učene, znanstvene proze (Lewis). Poseben problem je tikanje (n. pr. v Deepingu), brez katerega si takega romana ne moremo misliti, ki je pa angleščini neznano. Tu treba vražje finega ušesa! Sicer pa se prav na prevodih da dobro opazovati, kako se besedišče kakega jezika sicer spreminja, a pri tem ne bogati vedno. Tako beremo pri Chestertonu (v pogl. „Utrinki“), zdaj „pantomi-m-a“, zdaj „pantomi-n-a“, ne da bi vedeli, katero obliko smatra prevajavec (kopist? — stavec? — korektor?) za pravilno. Obe obliki se pri nas tudi sicer čujeta iz ust „izobraženih“ ljudi. Prava in absolutna novost pa je

„epide-r-miologija“, ki sem jo iztaknil v Lewisu (str. 253, 262, 264, 369, 416), enkrat celo v značilni zvezi „na epidermiologijo in na tuberkulozo“ (264), čeprav ima original samo „epidemiology of tuberculosis“. Zdelo se mi je potrebno opozoriti že zdaj na to kuriozitetu, saj je prav verjetno, da jo bomo v slovenščini še kdaj srečali. Prav tam (str. 427) beremo tudi „kakav“, zanimiv relikv iz one dobe, ko smo mislili, da moramo pisati „eventualno“ in da ne smemo pisati „eventualno“. S tujkami je pri nas sploh križ. Zamenjava se „repertorij“ z „repertoarjem“, mirno se piše o „paraleliziranju“, težave pa nam dela že pisava tujih imen samih. Tako beremo pri Lewisu (225): „... v Londonu, v Parizu, v Washingtonu in v Novem Yorku ... v Batumu in v Fuchau, v Milanu in v Bechuanalandu, v Antofagasti in na rtu Romanzoff“, kjer je ostalo to in ono — neprevedeno! Jaz bi zapisal „... v Fučauu ... po Bečuanskem ... na rtu Romancova“, kakor bi tudi angleškega „Sira“ mirno pisal z veliko začetnico, ali v prevodu iz ruščine „Semen“ in podobne oblike, nam. „Semjon“.

Najbolj se opazuje vpliv prevodov na notranje spremembe jezika, ki se v njih kažejo. To se vidi v novih tvorbah in v nekakem omahovanju, nesigurnosti v rabi jezika, ki ima lahko zelo različne vzroke. Najprej bi rad opozoril na zanimivo novost, ki sem jo zasledil v prevodu Deepinga: po analogiji „srebr-n-ega“ je Levstik začel pisati tudi o „zlat-n-em“, kar pa se bo komaj prijelo. V Lewisu (255) beremo izraz „gostja“, ki smo ga doslej rabili kot žensko obliko za moškega „gosta“, v pomenu „gostiteljica“, na str. 478 pa „gostinja“ za naše „gostja“. Grasantni „lj“, ki pri nas v zadnjem času tako vneto izpodriva preprosti „l“, je zašel tudi v prevod Adamiča (14, „zaposljevati“), tam (122) srečamo tudi pleonastične „sorojake“, ki jih srečujemo sicer tudi drugod, a so povsodi dokaz, da so pisci zgubili čut za prvotni, pravi pomen besede „rojak“ in da si skušajo ob zdravih nogah pomagati z bergljami. Ali je tega tudi Lebnu treba? On je tudi med onimi našimi pisatelji, ki so glagol „miniti“ začeli rabiti v tranzitivnem smislu: „ko smo minili kip „Svobode“ (Adamič, 47).

Mnogo več povoda za enaka opazovanja daje Kozakov prevod „Upornic“. Priznati treba, da je bil prevajavec postavljen pred težko nalogo, ker je večkrat šlo za podroben opis sveta, ki je daleč vstran od nas in nam tudi časovno zvečine odmaknjen. Vendar pa se človek večkrat zaman povprašuje, čemu je namestu običajnih domačih besed tvoril nove, ali pa nemškimi besedam dajal smisel, ki ga normalna književna nemščina nima. Tako stavi za „Grotte“ (43) grško „špiljo“, čeprav imamo za njo domačih besed dovolj, za „Pluderhose“ (45) pa „svitice“, kar pomeni pri nas „spodnje hlače“, ko bi, če se mu „široke hlače“ zdijo preokorne, danes lahko kratkoma zapisal „pumparice“! Za „pockennarbig“ pravi (77, 119) „kozičav“ nam. preprostega „kozav“, „Widerhaken“ mu je (92) „podavajnik“ — vrag vedi, od kod ga ima, jaz sem to besedo srečal prvič pri njem! — nam. preprostega „trn“, „schnippisch“ mu je (143) „zajedljiv“ nam. „odrezav“, „das erste Frühlingsgrün“ (153) „prvo spomladno zelenilo“ (kakor da je kako barvilo!) nam. „prva spomladna zelen“ ali „zelenje“, za „Ausdrucksweise“ pravi „izraznost“ (160), kar bi pomenilo „Ausdrucksfähigkeit“, „Schlagworte“ so mu (164) „udarne besede“ nam. „gesla“, „Einfassungen und Troddeln“ so mu (174) „vložki in franže“ nam. „robi in čopki (rese)“, „anschmiegen“ mu je (184) „prituliti“ nam. „pritisniti, priliti se“, „Mannweib“ mu je (192, 319) „dvojak“ namesto „možakarica“, „teure Stoffe“ so (209) „dragi blagovi“ („štofovi“ bi bilo enako dobro!), „weitgebauscht“ mu je (210) „široko omašen“ nam. „košat“, „Falte“ (35) „zapoga“ nam. „guba“, an sich selber Genügen findende Frau“ (254) „sama sebi ugajajoča žena“ nam. „zadoščajoča“, „Fort“ mu je (261) „trdnjavski ostrog“, kar kaže, da

mu je pomen besede „ostrog“ neznan, „Deckbett“ (350) „ponjava“ nam. „pernica“, „Halsbinde“ (7) „zavratnica“ nam. „ovratnica“, „Zugwind“ (8) „ohlip“ nam. „prepih“, „Holzschuhe“ seveda (9) „leseni čevlji“, ne „cokle“, „Klinke“ (15) „zapiralnik“ nam. „kljuka“, „herablassend“ „ponižno“ (15) nam. „zviška, „pokroviteljsko“, „Bootshaken“ (21) „čolnarski kljunač“ nam. „kavelj“. — Človek, ki je moral zdaj pa zdaj pogledati v nemško predlogo, da je razumel, kaj mu prevod prav za prav hoče povedati, se zaman povprašuje, čemu in odkod tako umetničenje. Po nekaterih precej instruktivnih primerih pa se mu zbudi sum, da je tega krivo prevajanjevo pomanjkljivo znanje knjižne nemščine. To se na značilen način vidi na nemških knjižnih besedah, ki jih je ustvaril nemški purizem, v slučajih, kjer mi tujko mirno toleriramo. Prevajavec pa se je mučil s prevajanjem teh nemških purističnih izrazov, ne da bi se domislil, da sme — in celo mora — mirno postaviti v slovenski tekst iz nemščine pregnano tujko. Tako smo dobili prevode za: „blauweiss gewürfelte Schürze“ (117) „modro belo kletkast predpasnik“ nam. „kariran“, „eirunder Tisch“ (14, 216) „jajčasta miza“ nam. „ovalna“, „Lichtbild“ (307) „svetlopis“ nam. „fotografija“, „Fruchteis“ (326) „sadni sladoled“, kjer bi zadoščal sam „sladoled“. — Tako suženjsko lepenje na nemškem tekstu je marsikje ustvarilo reči, ki jih v nemškem tekstu ni. Napis nad hišnimi vrati, ki je bil „unendlich oft überstrichen“, ni bil „neštetokrat prečrtan“, ampak „prebeljen“; „ein Junge, der etwas ausgefressen hat“ ni (50) „fant, ki je kaj požrl“, ampak „ki ima slabo vest“, „dumpffechter Kalkgeruch“ ne (72) „votlo vlažen duh po apnu“, ampak „zatohel“. Pod besedo „Häufchen Unglück“ si Nemeč misli vse kaj drugega, ko Slovenec, če naleti (103, 273) na „kupček nesreče“. Na str. 23 opisuje prevod „temno rjave oči med golimi trepalnicami, kjer ni ostala niti sled dlačic“, kar bi se pravilno moralo glasiti „med golimi vekli, kjer ni ostala niti sled trepalnic“; tukaj je prevajavca zmotil nemški prevod, ki napačno pravi „zwischen den nackten Lidern, auf denen keine Spur des Brauenhaares (nam. der Wimpern) geblieben war“, ne moremo mu pa prihraniti očitka, da ob prevajanju ni prav nič mislil, sicer bi ne bil mogel zapisati take nesmiselnosti. Na str. 24 je v opisu dijaške sobe stavek „wo noch eine Büste der antiken Weisheitgöttin den halbleeren Bücherschrank zierte und ein schwungvoller Aufbau von Schlägern über dem Kamin hing“ preveden „kjer je kip antične boginje modrosti še krasil napol prazno knjižno omaro in je nad kaminom visela zanosita vrsta gnjati“. Prevajavec, ki mu je situacija bila popolnoma nejasna, je zamenjal „Schläger“ (dijaška sablja) s „Schlägel“. „In Ewigkeit“ ne pomeni (27) „v večnosti“ (potem bi stalo „in der Ewigkeit“), ampak „nikoli“, „Klapper“, s katero ropota nočni čuvaj (256), niso njegove „cokle“, ampak prava pravcata „ropotulja, raglja“, „hat einen Fimmel an der Psychoanalyse“ ne pomeni (304) ima trenutno „piko na psihoanalizo“, ampak „je vsa zaverovana, zatelebana v psihoanalizo“, „teta doktor“, ki straši po zadnjih poglavjih, je primitivno prenesena iz nemščine in bi se komaj za silo prilegala predvojni ljubljansčini. Arabski „čir“ za „Geschwür“ pa lahko mirno prepustimo našim medicincem kot posebno dekoracijo njihove znanstvene, tu je jezične čiribirščine, če že mislijo, da ne morejo zmagovati brez njega.

Takole obiranje bolh po prevodih je na vso moč neroden in neprijeten posel. Opravljam ga kljub temu, ne, da bi storil komu kaj žalega — zamero mirno tvegam — ampak ker upam, da se bo ob obravnavanih slučajih in problemčkih ta ali oni vendarle nekoliko zamislil in pri tem kaj naučil. Ne zadnji jaz sam.

J. A. Glonar.